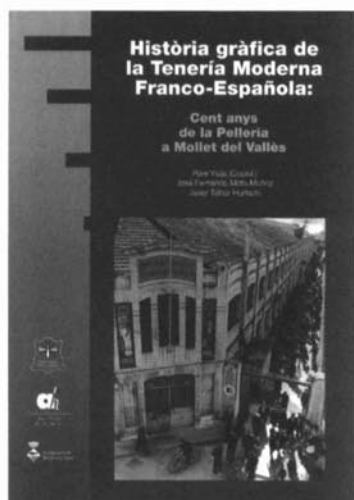

Història gràfica de la Teneria Moderna Franco-Española

Cent anys de la Pelleria a Mollet del Vallès

Pere Ysàs (coord.), José Fernando Mota Muñoz, Javier Tébar Hurtado

Fundació Cipriano García - Arxiu Històric de la CONC, Barcelona, 1999, 111 pàg.

Ressenya

Aram Monfort i Coll

Historiador

Ens trobem davant d'un llibre que ha estat el resultat d'una agradable confluència de factors. Primerament, la recent celebració del centenari de l'empresa (efemèride que, com ja sabem, sol donar pas a tota mena de celebracions, més o menys afortunades); en segon lloc, la conversió de la Teneria en una societat anònima laboral; en tercer lloc, la cessió dels arxius de l'empresa a l'Arxiu Històric de la CONC, i, per últim, però no per això menys important, l'actual auge de la història local propulsora d'una història escrita en lletra menuda i, per tant, més pròxima als ciutadans.

L'estudi té un marcat caràcter divulgatiu; ho demostra la presència d'una història gràfica, en la qual es comenta detalladament tot el procés de tractament de les pells, des de l'arribada a la fàbrica de les primeres matèries fins a la posterior sortida com a productes manufacturats. En paraules d'Àngel Rozas Serrano —president de la Fundació Cipriano

García— es pretén fer un «estudi de fàbrica». Aquest estudi té una doble finalitat: d'una banda, arribar a tot tipus de lector mitjançant l'exposició de casos propers i fàcilment identificables, sense pretensions erudites que en dificultin la difusió i comprensió; de l'altra, acompanyar la història gràfica (possiblement la part més amena del llibre) amb una rigorosa anàlisi del context i de les dades, i evitar el vici de la propaganda i l'autocomplaença, per això ens mostra les misèries, no només de la Pelleria sinó també de la vida industrial catalana, del segle que tot just ara deixem enrere (estic pensant en els apartats referents als convulsos anys posteriors a la Gran Guerra, el període franquista i la crisi dels anys 80).

La Teneria Moderna Franco-Española (TMFE) es creà el 1897 en el context del que els especialistes han denominat la *segona revolució industrial*. Nasqué en un ambient de creixement del capita-

lisme, paral·lelament a l'aparició, i progressiva articulació, d'un potent moviment obrer que havia de qüestionar, i posar en serioses dificultats, un sistema econòmic, social i polític (el capitalisme) que, malgrat els dubtes, el pas del temps havia de consolidar amb l'absorció de la protesta obrera.

Aquest conflicte socioeconòmic va esclatar definitivament amb la crisi de 1917. En aquest moment, s'inicia un estancament de la producció que posa de relleu les tensions provocades per l'augment fora mesura de la producció en els anys immediatament anteriors (Espanya és neutral durant la Primera Guerra Mundial i aprofita l'avinentsa per introduir-se en els mercats antigament controlats per les potències bel·ligerants), ja que es passa d'una situació de plena ocupació, en què els sindicats veien satisfetes la pràctica totalitat de llurs demandes, a una regressió econòmica que implica «que l'esclat de qualsevol conflicte laboral derivés en un enfrontament social violent». Així, no és estrany que sigui precisament en aquests anys quan el sindicalisme revolucionari (el màxim exponent del qual era la CNT) resulti hegemònic a Catalunya i que, mitjançant l'ús de la vaga general com a instrument de pressió, mantingués en vigència el que podríem anomenar *miratge revolucionari*. Ara bé, malgrat la retòrica i la mitologia revolucionària, el llibre ens demostra que els obrers acaben fent demandes reformistes que es limiten a reclamar millores immediates (bàsicament, la reducció de la jornada laboral i l'augment salarial).

El període posterior a la Gran Guerra degenera, a Catalunya i a la majoria de països europeus (només cal recordar la revolució bolxevic a Rússia i l'Onada Roja que sacseja Alemanya, Itàlia, França, etc.), en una guerra social no declarada. La resposta de la direcció és l'inici d'un projecte de política paternalista que pretenia allunyar els obrers dels sindicats i disminuir la conflictivitat mitjançant una política social dirigida a actuar en l'esfera de la vida dels treballadors fora de l'empresa. Bona mostra d'aquest paternalisme és la creació de la Cooperativa de Consum i d'un centre de lleure per als treballadors (el Tabarán). Així, podem observar que davant d'una conflictivitat moderna, l'empresa reacciona amb el retorn a una política anacrònica (l'enfortiment dels lligams sentimentals entre la plantilla i el patró) que, si bé suavitzava l'enfrontament socioeconòmic, no resolía el problema.

Els dies 18 i 19 de juliol de 1936, amb el fracàs del cop d'estat, s'inicia el procés de *guerra-revolució* que provoca la fugida de la majoria de directius. Aquest buit de poder és ocupat temporalment pel Comitè de fàbrica, fins que, l'octubre de 1936, la Generalitat crea la Comissaria de la Pell per intervenir en el sector de l'adoberia. En paral·lel, es decreta la col·lectivització de les empreses de més de cent treballadors, com la TMFE. Lluny de la propaganda tendenciosa que posteriorment en va fer el franquisme, la col·lectivització no implica començar de zero: l'empresa es fa càrrec de l'actiu i el passiu generats per la negligència dels ges-

tors d'abans de 1929. La situació esdevé crítica quan, enmig d'un context bèl·lic ja de per si complicat, els agents estrangers fan el boicot a l'empresa col·lectivitzada, i es neguen a fer-se càrrec de les obligacions que havien contret amb aquesta indústria. Les dades aportades pels autors sobre aquest tema són de gran utilitat, perquè il·lustren a la perfecció el joc d'interessos socioeconòmics que va envoltar la Guerra Civil: davant la possibilitat que Espanya esdevingués un estat revolucionari, les potències europees no van dubtar a ajudar, per acció o omissió d'auxili vers la República, els insurrectes.

Amb la implantació del *Nuevo Estado*, el 1939 es consolida una derrota doble dels treballadors: en l'àmbit social, seran una classe derrotada (divisió social que el franquisme perpetuarà fins a la seva fi); i, en l'àmbit polític, amb la il·legalització dels sindicats de classe i la implantació del sindicat vertical, els obrers es queden sense representants polítics propis.

Així, doncs, el mes de març, l'empresa es torna a posar en marxa, restituïda ja als empresaris originals. A partir d'aquest moment, i amb l'inici de l'autarquia, s'inicia una nova relació entre l'empresa i l'Administració. És una interacció molt característica del règim franquista: els canals de diàleg entre empresa i administració són substituïts pels contactes personals entre els empresaris i els jerarques del règim, i s'obvien, d'aquesta manera, els tràmits administratius legals. Aquest nou *clientalisme* polític i econòmic permet a la Teneria

obtenir preus especialment favorables i oferir un tracte de privilegi als seus obrers (una política de plus salarials que compensava uns salaris insuficients). Aquest aspecte és de gran importància en un període en què el mercat negre és la cara fosca d'una política econòmica autàrquica nefasta que condueix el país al límit del caos econòmic.

Lògicament, el marc legal del *Nuevo Estado* imposa, amb més força que mai, el paternalisme industrial, amb l'únic condicionant de la implantació de les noves formes d'organització científica del treball (OCT), cap a la meitat de la dècada de 1950, que signifiquen la introducció del taylorisme al treball. Basat en un discurs organicista i profundament jeràrquic de la societat (la política assistencial de l'empresa en aquest període mostra sospitoses semblances amb el *Kraft durch Freude* nazi i l'*Opera Nazionale Do-*

polavoro italià), aquest nou paternalisme mirava de convèncer els treballadors que eren una gran família en la qual el pare (l'empresari) vetllava pels fills (els obrers) i així s'assolia l'harmonia social. Les bones relacions entre l'empresa i el règim culminen el juliol de 1961, quan és considerada *Empresa Modelo del Régimen*.

Però, amb l'augment de la tensió social, durant la dècada de 1960, les disputes laborals comencen a agreujar-se. Així, l'inici dels anys setanta, la crisi estructural del sector, combinada amb la recessió econòmica general, provoca que el nou sindicalisme obrer (el paradigma del qual són les CCOO) acabi ocupant càrrecs dins el sindicalisme oficial.

Amb la fi del franquisme, l'empresa es veu profundament sacsejada per la recessió del sector del calçat (el principal mercat comprador de l'empresa). D'a-

questa manera, s'inicia una crisi que se soluciona el gener de 1990 amb la reestructuració de la plantilla i la transformació en una societat anònima laboral que reordenarà la política productiva i l'estratègia comercial de l'empresa.

Per concloure, crec que el llibre no pretén ser un estudi eminent sobre el funcionament de la *Tenería*, sinó que intenta ser un cant d'esperança enmig de la recessió econòmica del sector de l'adoberia. Així, la TMFESAL és la prova vivent que la superació d'una crisi no ha d'implicar sempre el tancament de l'empresa afectada, ja que amb una política innovadora i la conversió en un nou model de fàbrica (la SAL), la *Tenería* ha demostrat la validesa d'uns plantejaments que, tot i que són arriscats i difícils de dur a terme, han fet patent la seva eficàcia en una economia de lliure mercat, com és l'economia catalana de final de mil·lenni.

Treballadors en les operacions d'estovament de la pell. (Fotografia: Josep M. Sagarra, AHCONC, fons TMFESAL, seccions 1948-1960).